

TRT Yerli Edebiyat Uyarlamaları 1968-2015

FUAT KALE

Uzman, TV Dairesi Başkanlığı, TRT

Radyo yayıncılığında uzun bir geçmişi olan TRT'nin televizyon yayıncılığı 31 Ocak 1968 Çarşamba günü saat 19.30'da Nuran Emren'in (Devres) "*Sayın seyirciler burası 3. band 5. kanaldan deneme yayınları yapan Ankara Televizyonu. Bugün 31 Ocak 1968. Bu akşamki deneme yayınına başlıyoruz.*" açılış anonsuyla başlamıştır.

Yalnızca Ankara'dan izlenebilen bu yayın yaklaşık 1,5 saat sürmüştür; yayının sırasında Televizyon Müdürü Mahmut Tali Öngören'in konuşmasının hemen ardından 5 dakika süren teknik bir arıza yaşanmıştır.

TV DE BU GECE

- 19.30 Açılış (Nuran Emren)
- 19.31 Açılış Konuşması (Mahmut Tali Öngören)
- 19.41 Türk Devrim Tarihi
(Prof.Dr.Afet İnan'ın sunumu, İstiklal Savaşı ve Atatürk'ün 10.Yıl Söylevi'nden oluşan tarihi görüntüler eşliğinde)
- 20.00 Haberler (Zafer Cilasun)
- 20.15 Hava Raporu (Zeynep Arıdurdu)
- 20.17 Çizgi Film (Kötü Adam ve İnatçı Çiçek)
- 20.30 Belgesel (Antalya'nın Suları)
- 20.45 Belgesel (Antalya'nın Ormanları)
- 20.59 İstiklal Marşı ve Kapanış

31 Ocak 1968 İlk Deneme Yayını Akışı

Çeşitli sınavlardan geçerek TRT'de göreve başlayan ve ilk mesleki eğitimlerini yurt içinde ve yurt dışında alan her kademedeki genç ekibin yüreğinde büyük bir heyecan ve kararlılık vardır. Herkesin amacı televizyonun temellerini doğru ve sağlam bir zemin üzerine inşa etmektir. Eksikleri zaman içerisinde tamamlamaya çalışacak ve bütün illerde olduğu gibi bu alanda da birçok şeyi birlikte yaparak öğreneceklerdir.

İlk günlerin olanaksızlıkları içerisinde herkes birbiriyle dayanışma hâlinindedir. Yöneticiler, yapımcılar, yönetmenler ve teknik ekibin yanı sıra ya-

pımlara TRT dışından katılan sinema ve tiyatro oyuncuları, solistler, müzisyenler olağanüstü bir özveriyle ülkemizin yayıncılık tarihinin bu yeni ve henüz bilinmedik alanında birbirlerine destek vererek, birbirlerinden bir şeyler öğrenerek yola koymuşlardır.

Yayının yapıldığı yer Ankara'da Mithat Paşa Caddesi'ndeki 47 ve 49 numaralı apartmanların birleştirilmiş bodrum katıdır. Fiziksel koşullar oldukça elverişsizdir. Ne doğru düzgün bir televizyon stüdyosu, ne prova odası ne de yapılan yayınların bant kaydını sağlayacak teknik araç gereç vardır.

Haberler, hava durumu, forum gibi programların canlı yayınlanması olağan olsa da, drama türünde bir yapıım için bu seçenek bugünden baktığımızda akla yatkın gelmeyecektir. Ancak TRT'nin elinde video kayıt cihazı bulunmadığından, bir drama eserini kaydedip sonradan bant olarak yayınlama olanağı yoktur. Bütün olumsuz koşullara rağmen program çeşitliliği sağlamak için farklı türlerdeki yapımları da yaşama geçirmek arzusu engel tanımaz. TRT'nin ilk yönetmenlerinden Tunca Yönder'e bir drama eserinin yapıım ve yayını gerçekleştirilmesi görevi verilir. Türk televizyon tarihinin ilk draması olacak bu yayın için Yönder, Şinasi'nin Şair Evlenmesi adlı eserini seçer. Adı geçen eserin ilk Türk tiyatro oyunu olması Yönder'in seçimindeki inceliği de ortaya koymaktadır.

Tunca Yönder yayın gününü ve öncesini şöyle anlatır:

TV tarihimizin ilk draması, ilk tiyatrosu "Şair Evlenmesi" idi. Genel yayın 31 Ocak 1968'de başlamış, bir hafta sonra da, 6 Şubat 1968'de ilk drama ekrana gelmişti. Ancak yayının ilk gecesi, yani 31 Ocak akşamı o heyecan arasında bizden bir reklam istediler. İlk tiyatro oyununun reklamını... Oyundan bir fragman... Bugünkü üstün tekniğin daha adı bile olmadığından, o günün koşullarında bant yapmamızın olanağı yoktu. Fragmanı canlı olarak gerçekleştirmemiz lazımdı. Biz de öyle yapmıştık. ... Bir de, niçin Şair Evlenmesi oyununu seçtiğimizi belirtmek isterim. Her şeyden önce bir Türk eserini oynamamız doğru olacaktı. İkincisi seçtiğimiz oyunun tarihi değeri vardı. Şinasi'nin bu çok bilinen oyunu, aynı zamanda sanat tarihimizde sahnelenen ilk Türk oyunu idi. Böylece bir olayda iki "ilk"i birden gerçekleştirmiş olduk. İlk Türk oyununu, Türk TV'sinin ekrana gelen ilk oyunu olarak sunmakta çifte mutluluk yaşadık (Kıvanç, 2002: 67).

"Şair Evlenmesi", 6 Şubat 1968 tarihinde canlı oynanır ve yayınlanır.

Bunu başka tiyatro oyunları da izleyecek ve Münip Senyücel, Güner Sarıoğlu, Arsal Soley, Emin Gerçeker, Sedat Örsel, Tunca Yönder, Ümit Atay, Tuncer Tezel, Tülay Eratalay, Hüsamettin Ünlüoğlu, Göker Müftüoğlu gibi yapımcı-yönetmenlerin sahneden ekrana taşıdığı yerli ve yabancı birçok eser, TRT bir video kayıt cihazı edinene dek canlı oynanıp yayınlanacaktır.

“Televizyon Oyunu” adı altında yayınlanan bu oyunlar, bir televizyon yapımının sahip olması gereken bütün şekil ve şartları taşımamakla birlikte, tiyatro sahnesinden ekrana taşındıkları ve bir televizyon yönetmeninin dokunuşunu taşıdıkları için uyarlama tanımına girer.

Sözünü ettiğimiz ve birçoğu canlı yayınlandığı ya da uygun koşullar olmadığı için elimizde kayıtları olmayan bu yapımlar, televizyonumuzun ilk edebiyat uyarlamalarını oluşturur.

Mikado'nun Çöpleri
Eser: Melih Cevdet Anday
Yönetmen: Gökçe Müftüoğlu

Köşebaşı
Eser: Ahmet Kutsi Tecer
Yönetmen: Gürol Gökçe

Uyarlama, mevcut yazılı bir eserin (öykü, roman, oyun, şiir, anı...) bulunduğu ortamdaki (mediumdan) bir başka ortama (mediuma), bu yeni ortamın gerektirdiği teknik ve artistik özelliklere uygun olarak taşınması ve bu yolla yeni bir eser ortaya çıkarılması anlamını taşır.

Başka bir deyişle, bir esere uyarlama diyebilmemiz, uyarlandığı ortam için yazılmamış olmasını gerektirir. Televizyon uyarlamalarında metin senaryoya; yazılı anlatım görsel anlatıma; betimleme göstermeye, yazın dili televizyon diline dönüşür. Uyarlama eser, uyarlamayı yapanın yorumunu, konuyu ele alışını, bakışını taşır. Uyarlamanın dozu, kaynak eserin özüne, önermesine sadık kalmak koşuluyla uyarlayana aittir. Kaynak eserin yerli veya yabancı olması, yazarı, türü, konusu, önermesi gibi hususları gözetenek yapılan seçim uyarlamayı yapacak olanın amacına hizmet eder.

Sinema uyarlamalarında edebiyat eserlerinden yararlanma gerekçeleri neler ise televizyon uyarlamalarının yapımındaki gerekçeler de farklı değildir.

Çok okunan, yazarı tanınan, başarısı kanıtlanmış bir eserden yararlanmayı istemek doğaldır.

TRT televizyon yayınlarının ilk yıllarına baktığımızda, bu yeni medya aracının, kendine özgü arz-talep koşullarını oluşturana kadar geçen süreçte kaynak olarak tiyatro ve sinema sanatından eser, oyuncu, yönetmen, ekip ve donanım anlamında yararlanması kaçınılmaz olmuştur.

TRT televizyon yayınlarının içeriği ilk birkaç yıl drama dışı yerli yapımlar ve ağırlıklı olarak tiyatro oyunlarından yapılan uyarlamalarla geçer.

1971 yılının Ramazan Bayramı'nda yayınlanan ve yapımcılığını Sedat Örsel'in, yönetmenliğini Arsal Soley'in yaptığı "Direklerarası" adlı drama yapımı elimizde kaydı bulunan ilk uyarlamadır. Bu yapım, ramazan ayı şehir eğlencelerinden örnekler göstermesi bakımından önemli bir belge niteliğindedir.

TRT yapımcıları "Yağmur Sıkıntısı", "Hülleci", "Bir Cinayet Oyunu", "Köşebaşı", "Mikado'nun Çöpleri", "Cengiz Han'ın Bisikleti", "Çorak Toprak", "Dolap Beygiri", "Villada Cinayet" gibi yerli uyarlamaları gerçekleştirirler. Bu yapımlar arasından "Bir Cinayet Oyunu" ve "Villada Cinayet" adlı uyarlamalar, yayın biçimleri açısından ilginçtir. "Öldüren Kim" başlığıyla yapılan bu uyarlamalar, olay ve çözüm şeklinde iki bölümden oluşur. "Olay" bölümü erken bir saatte yayınlanarak, işlenen cinayet ve muhtemel katil veya katiller üzerine izleyicinin kafa yorması sağlanır; daha sonra geç bir saatte de "Çözüm" bölümü yayınlanarak, cinayetin nasıl ve kim tarafından gerçekleştirildiği anlatılır.

Cengiz Han'ın Bisikleti

Eser: Refik Erduran

Yönetmen: Tülay Eratalay

Cinayet

Eser: Ümit Deniz

Yönetmen: Tuncer Baytok

1971 yılından itibaren televizyon, çoğunluğu ABD yapımı olmak üzere dış kaynaklı drama dizileri ve sinema filmleriyle tanışır.

TRT'nin ülkemizin kültür, sanat ve bilim yaşamıyla ilişkisini sıcak tutacak bir adım da TRT Yönetim Kurulunun 10.05.1970 tarihinde aldığı bir kararla "TRT Kültür

Sanat ve Bilim Ödülleri” vermeye başlamasıdır. Kamuyla iletişimi ekran ve yazılı basınla sınırlı olan TRT, böylece edebiyatçılarla, kültür ve bilim insanlarıyla temas eder. Çeşitli kategorilerde TRT Ödülü kazanan eserlerden bir bölümü ileriki tarihlerde uyarlama olarak ekrana gelecektir.

TRT Kültür Sanat ve Bilim Ödülü alan eserlerden bir bölümü:

Yıl	Eser Adı	Türü	Yazarı
1970	Yürümek	Roman	Sevgi Soysal
1970	Asya	Roman	Demirtaş Ceyhun
1970	4. Murat	Oyun	A. Turan Oflazoğlu
1970	Yılkı Atı	Roman	Abbas Sayar
1970	Dallar Yeşil Olmadı	Oyun	Vedat Türkali
1971	Tırpan	Roman	Fakir Baykurt
1973	İbiş’in Rüyası	Roman	Tarık Buğra

1974 yılına gelindiğinde TRT Genel Müdürü İsmail Cem (İpekçi)’dir. Cem, İngiliz BBC kanalının yayınladığı edebiyat klasiklerinin başarısını gözlemlemiştir.

BBC, birçoğu TRT’de de yayınlanan “Babasının Oğlu”, “Büyük Umutlar”, “Oliver Twist’in Maceraları”, “David Copperfield”, “Kuzey ve Güney”, “Jane Eyre”, “Aşk ve Gurur”, “Emma” “Ben, Claudius”, “Demiryolu Çocukları” gibi İngiliz edebiyatının klasik eserlerini; ayrıca “Babalar ve Oğullar”, “Kumarbaz”, “Budala”, “Karamazov Kardeşler”, “Savaş ve Barış”, “Anna Karenina”, “Suç ve Ceza”, “Sefiller”, “Monte Kristo Kontu” gibi dünya klasiklerinden seçme eserleri önce radyo, daha sonra televizyona başarılı bir şekilde uyarlamıştır.

İngiltere’nin yanı sıra Sovyet Rusya ve Fransa başta olmak üzere birçok ülkedeki kamu veya devlet televizyonları kendi klasik edebiyat eserleriyle dünya klasiklerinden seçmeleri ekrana uyarlamışlardır. William Shakespeare, Charles Dickinson, Jane Austen, Fyodor Dostoyevski, Anton Çehov, Lev Tolstoy, Honore de Balzac, Victor Hugo ve Cervantes gibi yazarlardan yapılan uyarlamalar ilk akla gelenlerdir.

İsmail Cem de ulusal bir yayın kuruluşunun kendi öz kaynaklarına yönelmesi inancından hareketle Türk edebiyatı eserlerinin en iyi örneklerinin televizyon uyarlamalarını yaptırmak düşüncesindedir.

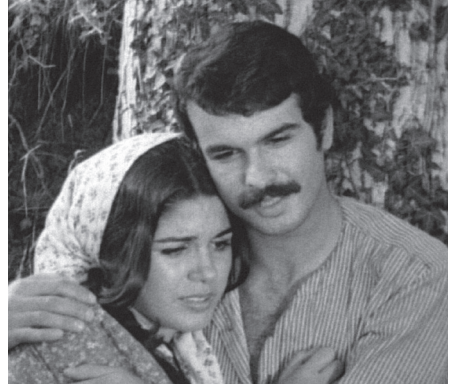
Bu düşüncüyü yaşama geçirmek üzere TRT yönetmenlerinden Çetin Öner, Aziz Nesin’in “Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz” adlı romanının; Ahmet Pınar, Tarık Dursun K.’nın (Kakinç) “Tütün Zamanı” (Zeliş) adlı romanının çekimlerine başlarlar.

Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz

Eser: Aziz Nesin

Yönetmen: Çetin Öner

Tütün Zamanı

Eser: Tarık Dursun K

Yönetmen: Ahmet Pınar

Yapımı tamamlandığında “Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz” TRT’nin kendi olanaklarıyla çektiği ilk yerli edebiyat uyarlaması televizyon dizisi olacaktır.

İsmail Cem’in bu girişimi TRT yönetmenlerinin yanı sıra Yeşilçam’a da yönelir. Cem, sinema tarihimizin en başarılı yönetmenlerinden Halit Refiğ, Ömer Lütfi Akad ve Metin Erksan’ı TRT televizyonu için Türk edebiyat klasiklerinden uyarlamalar yapmak üzere davet eder. Bahsi geçen üç yönetmenin ortak özellikleri “ulusal sinema” kavramını ortaya atan, tartışan, tartıştran sinema adamları olmalarıdır. Davet yapıldığında TRT’nin bu çabayı yaşama geçirecek bir mevzuatı da yoktur. Olmayan mevzuat, bu çabanın ete kemiğe bürünmesi için düzenlenir.

Bu dizilerin yapımı da sorun oldu. Çünkü TRT’nin dizi film yapım yönetmeliği yoktu ve kurumun kemikleşmiş bürokrat kesimi, başta hukuk müşavirliği olmak üzere, bu işin olamayacağı konusunda inatçıydı. İsmail Cem hemen yeni bir yönetmelik yapılmasını emretti. Onun sayesinde TRT yönetmeliğine ünlü geçici 6. madde eklenerek televizyon dizilerinin yapımında bürokratik kolaylıklar sağlandı. Bu maddeye göre dizilerin prodüktörleri olan yapımcılara olağanüstü harcama yetkileri tanınıyor ve ‘müdebbir bir tüccar gibi’ kurumun menfaatleri doğrultusunda harcama yapmaları isteniyordu. Tekin Özertem, Emin Gerçeker ve Ömer Serim adındaki genç yapımcılar, kendilerine teslim edilen devlet parasını büyük bir ciddiyet ve dikkatle harcıyarak, hiçbir olumsuzluğa yol açmadan yapımların gerçekleşmesini sağladılar (Serim, 2007: 76).

Halit Refiğ, Halit Ziya Uşaklıgil’in *Aşk-ı Memnu* adlı romanını, Ömer Lütfi Akad, “Ömer Seyfettin Hikâyeleri”ni, Metin Erksan ise 5 hikâyeyi TRT için filme alır.

Aşk-ı Memnu

Eser: Reşat Nuri Güntekin**Yönetmen:** Halit Refiğ

Diyet

Eser: Ömer Seyfettin**Yönetmen:** Ömer Lütfi Akad

“Aşk-ı Memnu” dizisi, TRT’nin Yeşilçam ile iş birliği yaparak televizyon için çektiği ilk yerli edebiyat uyarlamasıdır. Döneminin en pahalı yapımı olma özelliğini de taşır.

Halit Refiğ, “Aşk-ı Memnu”nun filme alınış öyküsünü şöyle anlatır:

1974 yılı baharıydı. TRT’nin o tarihlerdeki Genel Müdürü İsmail Cem beni Ankara’ya davet etti ve yabancı televizyon dizilerinin seyirciden büyük bir ilgi gördüğünü ama bir devlet televizyonunun asli görevlerinden birinin de millî kültüre hizmet olduğunu bana söyledi ve acaba bir tarihî romandan, bir tarihî Türk romanından televizyon için bir dizi yapma konusunda ilgi duyup duymayacağımı söyledi. Tabi bu teklife çok memnun oldum. Hemen dedim ki, Kurum tarafından uygun görülürse Halit Ziya Uşaklıgil’in ‘Aşk-ı Memnu’ adlı romanını yapmak isterim. Bu benim için çok önemli bir çalışmaydı. Çünkü meslek hayatımda ilk defa ticari endişelerden uzak, sadece kültür amaçlarıyla yapılan bir film yapma imkânını bulmuştum ve tabi filmin hazırlıkları sırasında hiçbir, üstümde hiçbir baskı olmadan, o tarihlerde Türkiye’de yapılabilecek, bir araya getirilebilecek en uygun elemanları bir araya getirip, o tarihlerde bir yerli film yapımcısının katiyen yapmasına imkân olmayan tarzda, ‘Aşk-ı Memnu’ romanını TRT için film hâline getirdik (Dramanın 30. Yılı –Yönetmen: Emin Gerçeker– 1998)./ (Gerçeker, 1998).

Ömer Lütfi Akad, Ömer Seyfettin’in öyküleri arasından seçtiği “Topuz”, “Ferman”, “Pembe İncili Kaftan” ve “Diyet” adlı öyküleri televizyona uyarlar. “Eski Kahramanlar” başlığıyla ekrana taşınan öykülerin senaristi de Ömer Lütfi Akad’dır.

Akad: “Benim yaptığım çalışmada, tabi başkalarının düşüncesini bilmem ama ben doğrusu çok memnun kaldım yaptığım işlerden ve çok rahat çalıştım. Bizim piyasa, yani o zamanki piyasa durumuna göre hiçbir yapımcıda bu kadar özgür olduğumu hatırlamıyorum. Her istediğimi yapma rahatlığı içindeydim. Kişisel ilişkim bakımından benim kanaatim bu” (Gerçeker, 1998).

Öyküler, 31 Mayıs 1975 Pazartesi akşamından başlayarak 4 hafta süreyle ekrana gelir.

Metin Erksan ise diğer yönetmenlerin seçimlerini de dikkate olarak, klasik eserler yerine çağdaş öykülerden 6 tane seçer; bu sayı daha sonra 5'e düşecektir. Seçiminin gerekçesini şöyle aktarır:

Film çekmemiz istendiği zaman 3 kişiydik. (Diğer yönetmenler, Ömer Lütfi Akad ve Halit Refiğ'dir. F.K.) Diğer meslektaşlarımın seçimlerine bakarak ben 6 tane hikâye seçmeyi istedim önce... Sonradan bu 5'e indi. Adı "5 Hikâye" oldu. Eğer tanımlamak gerekirse, yani, çağdaş veya neyse, yakın tarihin Türk hikâyesi üzerinden bir toplama yaptık (Gerçekler, 1998).

Hanende Melek

Eser: Sabahattin Ali

Yönetmen: Metin Erksan

Bir İntihar

Eser: Samet Ağaoğlu

Yönetmen: Metin Erksan

TRT tarafından çekilen veya kurum dışına sipariş edilen yerli edebiyat uyarlamalarının yapım ve yayınına karşın, o yılların yayın akışı içerisinde azımsanmayacak miktarda dış kaynaklı drama dizisi de yer almıştır.

Bunlar arasında "Sefiller", "Define Adası", "Karamazov Kardeşler" gibi dünya klasiklerinden yapılmış uyarlamaların yanı sıra, "Tatlı Cadı", "Bonanza", "Kaygısızlar" gibi içeriği yönünden tartışılabilir drama dizileri vardır ve bu yapımlar iyisiyle kötüsüyle o kuşağın hafızasına kazınacak derecede rağbet görmüştür.

Aynı yıl Halide Edip Adivar'ın "Sinekli Bakkal" romanının uyarlaması da çekilir. TRT'nin yaptırdığı ilk yerli dizilerden olan ve yönetmenliğini Ayberk Çölok'un üstlendiği uyarlama, yayınlandığında birçok yönden eleştiriyeye uğramış, eleştiriler üzerine TRT Genel Müdürlüğünden yazılı bir açıklama yapılmıştır. Açıklama şöyledir: "Türkiye'nin televizyonu, Türk halkını yabancı kültürüne ve yabancı kaynaklara mahkûm eden bir anlayıştan sıyrılarak kendi öz değerlerine yönelmenin

ilk adımlarını atmaktadır. Bunda her geçen gün biraz daha başarılı olunacağı kuşkusuzdur.”

1975 yılı genel müdür atamaları nedeniyle TRT açısından çalkantılı ve belirsizliklerle dolu bir yıldır.

Reşat Nuri Güntekin’in “Değirmen” adlı romanından Turgut Özakman tarafından “Sarıpınar 1914” adıyla oyun hâline getirilerek tiyatro sahnesine taşınan eser, Çetin Öner’in yönetmenliğinde 4 bölümlük bir dizi şeklinde televizyona uyarlanır.

Sarıpınar 1914

Eser: Sabahattin Ali

Yönetmen: Metin Erksan

Leblebici Horhor

Eser: Samet Ağaoğlu

Yönetmen: Metin Erksan

O yıl ekrana gelen bir başka uyarlama, sözlerini 1875 yılında Nalyan Efendi'nin (Takvor Nalyan) yazdığı; müziklerini Dikran Çuhacıyan'ın bestelediği “Leblebici Horhor” adlı operettir. Türk sahne tarihinin en çok sahnelenen operetlerinden olan “Leblebici Horhor”un televizyona uygulanmasını ve sanat yönetmenliğini Azmi Örses; yönetmenliğini Bülent Özduval gerçekleştirmiştir. Uyarlamada birçok tiyatro sanatçısının yanı sıra, İstanbul Devlet Opera ve Balesinden 24 korist ve 8 balerin ile mehter takımından 12 yeniçeri görev almıştır.

3 bölümlük uyarlama Ramazan Bayramı süresince ekrana gelmiştir.

1976 yılında TRT'nin genç yönetmenleri Hüseyin Karakaş ve Ünal Küpeli, Abbas Sayar'ın TRT Ödülü kazanmış aynı adlı romanından ekrana taşıdıkları “Yılkı Atı”nı çekerler. Film yarı-belgesel niteliktedir ve övgü almıştır.

Yılkı Atı

Eser: Abbas Sayar

Yönetmenler: Hüseyin Karakaş,
Ünal Küpeli

Uyarlama çalışmaları “Huzur Çıkma-
zı” (Yönetmenler: Tuncer Tezel, Yusuf
Kurçenli), “Bir Adam Yaratmak” (Yö-
netmen: Yücel Çakmaklı), “Çok Sesli
Bir Ölüm” (Yönetmenler: Tuncay Öz-
türk, Yücel Çakmaklı), “Dağlı ile Mu-
harrem” (Yönetmen: Tuncay Öztürk),
“Değirmen” (Yönetmen: Ekrem Çay-
tay), “İlköğretmen” (Yönetmen: Çe-
tin Öner), “Kocaoğlan” (Yönetmen:
Çetin Karamanbey), “Oynaş” (Yönet-

menler: Yücel Çakmaklı, Tuncay Öztürk), “Pusuda” (Yönetmen: Erdoğan Ersever),
“Mahalle Kahvesi” (Yönetmen: Naci Çelik Berksoy), “Şıpsevdi” (Yönetmen: Ülkü
Erakalın) ile sürdürülür.

1978 yılında da yerli edebiyat eserlerinden yapılan televizyon uyarlamalarının ba-
şarısı ve izleyiciden gördüğü büyük ilgi sürdürülmek istenir.

Halit Refiğ’e Kemal Tahir ile olan kişisel dostluğu da göz önüne alınarak *Yorgun Savaşçı* adlı romanı televizyona uyarlaması önerilir. Refiğ, ön görüşme ve senar-
yo çalışmalarına 1978 yılında başladığı “Yorgun Savaşçı”nın çekimlerine Aralık
1979’da başlar.

TRT o yıl Türkiye Yazarlar Sendikası,
Tiyatro Yazarları Sendikası gibi örgüt-
lü yapılarla da kurumsal düzeyde gö-
rüşmelerde bulunur; beklentilerini
iletir, önerileri dinler.

Aynı yılın ağustos ayı içerisinde, ba-
zılarının yapım kararı önceki dönem-
lerde alınmış olan Tarık Buğra’nın
“İbiş’in Rüyası” (Yönetmen: Sırrı
Gültekin, Yapımcı: Ömer Faruk Yıl-

Yorgun Savaşçı

Eser: Kemal Tahir

Yönetmen: Halit Refiğ

maz-TRT), Orhan Kemal’in “72. Koğuş” (Yönetmen: Çetin Öner-TRT, Yapımcı: Os-
kay Alptürk-TRT), Tarık Dursun K.’nın “Denizin Kanı” (Yönetmen: Yücel Çakmaklı,
Yapımcılar: Ahmet Bayazıt ve Ünlen Demiralp), Prof.Dr. Faruk Erem’in “Bir Ceza

Avukatının Anıları” (Yönetmen: Ömer Lütfi Akad, Yapımcılar: Serpil Akıllıoğlu-TRT, Ziya Öztan-TRT) adlı uyarlamaların çekimleri sürdürülmektedir.

Ülkemizin 1978-1983 yılları arasındaki toplumsal ve siyasal ortamında yaşanan olaylarla dolu bir 5 yılın ardından nihayet tamamlanabilen ve artık yayınlanması beklenen “Yorgun Savaşı”nın sakıncalı bulunarak yakıldığı haberi 20 Kasım 1983 tarihli gazetelerde yer alır. Aradan yıllar geçecek ve TRT 1993 yılında, bütün kopyalarının yakıldığı sanılan “Yorgun Savaşçı”yı dönemin değişen ve yumuşayan atmosferinde yayımlamaya başlayacaktır.

“Bir Ceza Avukatının Anıları” adlı dizi de 1980 yılında tamamlanmasına karşın; ancak 1989 yılında yayımlanabilecektir.

1979 yılında yönetmen Feyzi Tuna, Mithat Cemal Kuntay’ın Üç İstanbul adlı romanını TRT için filme alır. Tuna bu anısını şöyle anlatır:

İlk deneyimimdi. Ondan sonra 60’tan fazla televizyon draması çektim. Bugün düşündüğüm zaman Üç İstanbul’un benim meslek yaşamımda çok özel, çok farklı bir yeri olduğunu düşünüyorum. Bu farklılık şuradan geliyor. Bir: Meslek yaşamımda o güne kadar ve o gündən sonra bugüne kadar da hiç görmediğim bir rahatlık içinde çalıştım. Tahdit eden, sınırlayan bir şey yoktu; hammadde, ekipman, ekip anlayışı itibarıyla. O gün başladığım televizyon yönetmenliğini bugün de sürdürüyorum ama, bir adeta Üç İstanbul’un çekim serüvenini nostaljik bir edayla hatırlıyorum (Gerçekler, 1998).

Aşk-ı Memnu

Eser: Reşat Nuri Güntekin

Yönetmen: Halit Refiğ

“Çukur”, “Obalar ve Atlar”, “Yedi Kocalı Hürmüz”, “Yazıyooo”, “İzinli”, “Balıkesir Muhasebecisi”, “Ceza Kanunu”, “4. Murat”, “Alçaktan Uçan Güvercin”, “Aynaroz Kadısı”, “Çorak Toprak”, “Paydos”, “Yalancı Dünya”, “Yalnızlar”, “Tohum ve Toprak”, “Açık Denizlere” adlı uyarlamalar, 1980-1983 döneminde yapım ve yayını gerçekleştirilen ve her biri ayrı irdelenebilecek yerli edebiyat uyarlamalarının bir bölümüdür.

Bu döneme ilişkin dikkat çeken başka bir girişim de Türk edebiyatından seçilen öykü ve romanlardan yapılan iki farklı uyarlama serisidir. Bunlardan ilki “Hikâyelerin İçinden” adını taşır ve *Sarmaşık Gülleri*, *Baba Oğul*, *İki Kadın* ve *Kuş Yemi* adlı eserleri içerir. Diğer uyarlama serisi ise “Ünlü Türk Romanları ve Hikâyeleri”

başlığında İntibah, *Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat*, *Henüz 17 Yaşında*, *Komiser*, *Avukat*, *Pantomima* ve *Sergüzeşt* adlı eserlerden oluşur.

1984 yılında göreve başlayan TRT Genel Müdürü Tunca Toskay'ın 4 yıllık görev süresi içerisinde "Parkta Bir Sonbahar Günüyüdü", "Kartallar Yüksek Uçar", "Küçük Ağa", "Parmak Damgası", "9. Hariciye Koğuşu", "Acımak", "Bugünün Saraylısı", "Duvardaki Kan", "Kırık Hayatlar", "Yarın Artık Bugündür", "Bir Muharririn Ölümü", "Gecenin Öteki Yüzü", "Bay Alkolü Takdimimdir", "Eylül", "Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç", "Yaprak Dökümü", "Çalığışu", "Yalnız Efe", "Kavanozdaki Adam", "Saide", "Şakacı", "Dolap Beygiri" gibi yerli edebiyatımızdan seçilen eserlerin uyarlamaları televizyon ekranında izleyiciyle buluşur.

Kartallar Yüksek Uçar

Eser: Attila İlhan

Yönetmen: Hüseyin Karakaş

Çalığışu

Eser: Nuri Güntekin

Yönetmen: Osman F. Seden

Bahsi geçen uyarlamalara ek olarak, Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluş yıllarını anlatan ve yönetmenliğini Yücel Çakmaklı'nın yaptığı "Kuruluş" (Osmancık) dizisinin 1985 yılında başlayan çalışmaları 1987 yılı baharında tamamlanır. 12 bölüm olarak yayınlanan Kuruluş, TRT'nin o tarihe kadar gerçekleştirdiği en büyük prodüksiyonu ve en yüksek bütçeli drama dizisidir.

Kuruluş

Eser: Tarık Buğra

Yönetmen: Yücel Çakmaklı

Halide Edip Adıvar'ın *Ateşten Gömlek* adlı eserinden uyarlanan ve yönetmenliğini Ziya Öztan'ın yaptığı "Ateşten Günler" adlı dizide Cumhuriyetimizin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk ekranda ilk kez bir oyuncu tarafından (Metin Belgin) canlandırılmıştır.

TRT'nin ilk yapımcı-yönetmenlerinden Hüsamettin Ünlüoğlu, Ramazan Bakkal ile birlikte "Pazartesi Oyunları" başlığıyla 1986-1987 yılları arasında onlarca oyun ve öykünün televizyon uyarlamasını gerçekleştirebilir.

"Dudaktan Kalbe", "Geyikler Annem ve Almanya", "Bir Tren Yolculuğu", "Dönemeç", "Ayaşlı ve Kiracıları", "Keşanlı Ali Destanı", "Çaylar Şirketten" adlı uyarlama diziler, 1989 yılının sonlarına kadar izleyiciyle buluşur.

TRT'nin ilk uluslararası ortak yapımı olan ve yapım kararı 1978 yılında alındığı hâlde çeşitli nedenlerle ancak 1984 yılında tamamlanabilen "Gülibik" adlı film uyarlaması, ulusal ve uluslararası birçok festivale katılıp ödül kazandığı hâlde yayımlanması sakıncalı bulunarak bir türlü yayınlanamaz.

TRT'nin edebiyat eserlerimizden yaptığı uyarlama çalışmaları, 1989-1992 yılları arasında "El Kızı", "Can Şenliği", "Hanımın Çiftliği", "Samanyolu", "Yalnızlar", "Başka Olur Ağaların Düğünü", "Duygu Çemberi", "Küçük Dünya", "İnsansızlar", "Yağmur Sıkıntısı", "Deniz Gurbetçileri", "Fatih-Harbiye", "İssızlığın Ortası", "Kopuk Dünyalar", "Suyun Öte Yanı" ve "Yağmur Beklerken" adlı eserlerle sürdürülür.

"Başka Olur Ağaların Düğünü", nitelikli belgesel filmlerinden tanıdığımız TRT yönetmenlerinden Fatih Arslan'ın "Kopuk Dünyalar", "Güneşin Battığı Yer", "İnsan Kurdu" ve "Tersine Akan Nehir" ile devam edecek olan edebiyat uyarlama çalışmalarının ilk adımıdır.

Osman F. Seden, TRT için 1990-1991 yıllarında 6 öykünün televizyon filmi olarak yapımını gerçekleştirir. Bu filmlerden, "Behiye", "İki Kadın", "İnsansızlar" ve "Yol Palas Cinayeti" adlı uyarlamaları kendisi yönetmiştir. "Ağaçlar Gibi Ayakta"nın yönetmenliğini Tarık Dursun K., "Sümbülteber" in yönetmenliğini ise Orhan Elmas yapmıştır./

1993 yılında bir ilk yaşanır. TRT, Nazım Hikmet'in "Yolcu" adlı oyunundan uyarlanan bir sinema filmini T.C. Kültür Bakanlığının katkılarıyla, TRT ve Belge Film ortak yapımı olarak gerçekleştirir. Uyarlamanın yönetmeni Başar Sabuncu'dur.

Aynı yıl Osman Sınay, Bedii Faik'in *Yalancı* adlı romanını; Tomris Giritlioğlu, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Yaz Yağmuru" öyküsünü; Erden Kıral ise Cevat Şakir Kabaağaçlı'nın *Mavi Sürgün* adlı romanını sinema filmi olarak uyarlarlar.

Mavi Sürgün

Eser: Cevat Şakir Kabaağaçlı

Yönetmen: Erden Kıral

Başka Olur Ağaların Düğünü

Eser: Kemal Bilbaşar

Yönetmen: Fatih Arslan

TRT ile Kentel Film/Münih-Almanya, Baviera TV/BR- Almanya, Kenmovie Filmcilik İstanbul ve Stefi 2/Atina-Yunanistan ortak yapımı olan “Mavi Sürgün” yurt içindeki sinema festivallerinden ödüller almış; ayrıca 1993 Oscar “En İyi Yabancı Film” Türkiye adayı olarak seçilerek anılan yarışmada ülkemizi temsil etmiştir.

1994 yılında ilk kez bir gazete çizgi-band dizisi televizyona uyarlanır. Kemal Gökhan Gürses’in *Zontellektüel Abdullah* eserinden yapılan uyarlamayı TRT yönetmenlerinden Necmettin Varlı yönetmiştir.

Ziya Öztan, “Kurtuluş” adlı eseri, 4 bölüm drama dizisi olarak TRT için filme alır. Turgut Özakman’ın *Şu Çılgın Türkler* adlı romanından, Özakman’ın yazdığı senaryoyla uyarlanan “Kurtuluş”, Öztan’ın *Cumhuriyet* ve *Abdülhamid Düşerken* sıralamasıyla gerçekleştirdiği üçlemenin ilkidir. TRT’nin o döneme kadar yapımını gerçekleştirdiği en büyük ve en yüksek bütçeli prodüksiyondur. Dizinin yapım hazırlıkları 1989 yılında başlamış; 1991 yılında çekimlere geçilmiş ve yapımın tamamlanması 1994’teki yayın tarihine kadar yaklaşık 5 yıl sürmüştür. Dizide, 400’e yakın oyuncu ve 20.000 civarında figüran rol almıştır.

TRT yönetmenlerinden Fide Motan, Ayla Kutlu’nun *Cadı Ağacı*; Canan Evcimen ise aynı yazarımızın *Hoşça Kal Umut* adlı romanını sinema filmine uyarlarlar.

Yönetmenliğini Fide Motan’ın, senaristliğini Tülay Eratalay’ın yaptığı “Cadı Ağacı”, 1995 yılında Adana 9. Altın Koza Kültür ve Sanat Festivali’ne, “Aylaklar” (Yönetmen: Altuğ Savaşal),

Kuruluş

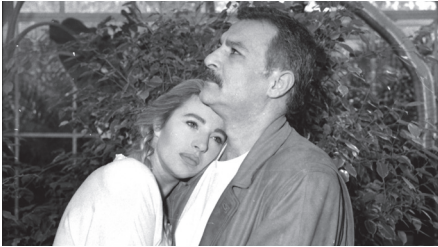
Eser: Turgut Özakman

Yönetmen: Ziya Öztan

“Batık Aşklar Müzesi” (Özgün Senaryo, Yönetmen: Adnan Azar), “Gerilla” (Özgün Senaryo, Yönetmen: Osman Sınav) ve “Özlem... Düne, Bugüne, Yarına” (Yönetmen: Tülay Eratalay) adlı TRT yapımı filmlerle birlikte katılmıştır. Bu katılım, o yıl TRT için çekilmiş 5 film olduğunu göstermesi bakımından da dikkat çekicidir ve önemlidir.

1993-1994 ve 1995 yılları TRT için uyarlamalar açısından verimli bir yıldır. TRT’nin ülkemizin sinema sektörüyle ilişkilerinin en yoğun olduğu dönemlerden birisi olmuştur. Bu yıllar, birçoğunun tohumları 1993 yılında atılan “Hoşça Kal Umut”, “Cadı Ağacı”, “Yalancı”, “Yolcu”, “Mavi Sürgün” gibi sinema filmlerinin iç veya dış yapım ya da ortak yapım şeklinde gerçekleştirildiği en verimli yıllardandır.

Sinema filmi şeklindeki uyarlamaların yanı sıra, TRT’nin ilk kuşak yapımcı-yönetmenlerinden Tülay Eratalay, edebiyatımız içerisinde seçtiği farklı yazarlara ait öykülerden “Serada Aşk”, “Boşlukta Bir Yer”, “Aşk Artık Burada Oturmuyor”, “Ah”, “Haliç Rüzgârı”, “Temmuz Ağustos Eylül”, “Bir Tren Bekleniyor”, “Bir Yer Göstericisinin Hayatı”, “Arabacı”, “Bıldırcınlar”, “Bahçeli Lokanta”, “Ev Ona Yakıştı” ve “Sinema Düşleri” adlı uyarlamaları yapar. Uyarlamalar “Öykülerde Yaşayanlar” başlığı altında yayınlanır.

Serada Aşk

Eser: Barlas Özarıkça

Yönetmen: Tülay Eratalay

Yönetmen Tülay Eratalay, “Bahçeli Lokanta” (Düş), “Ev Ona Yakıştı” (Gerçek) ve “Sinema Düşleri” (Bir de Sinema) filmlerinden kurguladığı “Düş, Gerçek, Bir de Sinema” filmiyle 8. Ankara Uluslararası Film Festivali’ne ve 10. Adana Altın Koza Film Festivali’ne katılmış ve film “En İyi Yönetmen Ödülü” dâhil toplam 5 ödül kazanmıştır.

Mehmet Eroğlu’nun *Yarım Kalan Yürüyüş* adlı romanından uyarlanan ve yönetmenliğini Tomris Giritlioğlu’nun yaptığı “80. Adım”, dönemin bir başka uyarlaması olan ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun aynı adlı romanından Ziya Öztan ve Nihat Durak’ın birlikte yazdıkları senaryoyla uyarlanan “Yaban” adlı sinema filmiyle birlikte 1996 yılının ödüllü ve önemli uyarlamalarından olurlar.

1997-2000 yılları arasında “Kurtlar Sofrası”, “Solgun Bir Sarı Gül”, “Yazılar Filmatik”, “Tersine Akan Nehir”, “Cumhuriyet”, “Öykülerde Yaşananlar”, “Pazartesi Oyunları”, “Bir Lüzumsuz Adam”, “Salkım Hanımın Taneleri”, “Akşam Güneşi” gibi uyarlamalar dizi, sinema filmi ve kuşak olarak ekrana aktarılır.

“Cumhuriyet” adlı yapım Turgut Özakman’ın yazdığı *Cumhuriyet –Türk Mucizesi–* adlı romandan televizyona uyarlanmış ve yönetmenliğini Ziya Öztan gerçekleştirmiştir. Türkiye Cumhuriyeti’nin 75. kuruluş yıldönümü etkinlikleri çerçevesinde hazırlanan “Cumhuriyet”, Öztan’ın TRT için çektiği ve ülkemizin bağımsızlık mücadelesini işleyen “Kurtuluş” filminden sonra, Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş yıllarına baktığı filmidir. “Cumhuriyet” filmi, TRT’nin profesyonel anlamda sinema dağıtımına-gösterimine soktuğu ilk yapımıdır. Sinemalarda gösterilmek üzere film versiyonu, televizyon için ise dizi versiyonu bulunmaktadır.

Cumhuriyet

Eser: Turgut Özakman

Yönetmen: Ziya Öztan

TRT’nin yeniden yapılanma ve kamuyla iletişim çalışmaları yaptığı ve logosunu değiştirerek ticari televizyonlara kaptırdığı izleyicisini yeniden kazanmak istediği 2000 yılı sonlarından başlayarak 2006 yılına kadar ağırlıklı olarak özgün yapımlar üretilmiş olsa da, belirli bir oranda yerli edebiyat uyarlaması çalışmalarına da devam edilmiştir.

Bu yıllarda, Ahmet Ümit’ten “Karanlıkta Koşanlar” ve “Şeytan Ayrıntıda Gizlidir”, Nahit Sırrı Örik’ten “Abdülhamid Düşerken”, Sait Faik’ten “Havada Bulut”, Kemal Tahir’den “Esir Şehrin İnsanları”, Aziz Nesin’den “Aziz Nesin Hikâyeleri”, Halide Edip Adıvar’dan “Yol Palas Cinayeti”, Peyami Safa’dan “Cumbadan Rumbaya” adlı uyarlamalar yapılmıştır.

Yönetmenliğini Cafer Özgül’ün yaptığı “Esir Şehrin İnsanları”, senaryosu, yönetimi, kamerası, kurgusu, müziği ve oyuncularının yüksek performansı ile, TRT’nin en başarılı iç yapımlarından birisi olmuştur.

2006 yılında TRT drama yönetmenlerince gerçekleştirilen uyarlamalar çoğunluktadır. Cem Özdemir, Tarık Buğra’dan “Akümülatörlü Radyo” adlı piyesi; Nurtaç Erimer, Haldun Taner’den “Günün Adamı” adlı oyunu;

Cumhuriyet

Eser: Turgut Özakman

Yönetmen: Ziya Öztan

Fide Motan, Orhan Kemal'in "İspinozlar" adlı oyununu, Cüneyt Tezcan, Memet Baydur'un "Kamyon" adlı oyununu, Daver Atabey, Necip Fazıl Kısakürek'in "Para" adlı oyununu televizyona uyarlamışlardır.

Mustafa Kutlu'nun aynı adlı öyküsünden televizyona uyarlanan ve yönetmenliğini Özer Kızıltan'ın yaptığı "Mavi Kuş", 2006'nın tek sinema filmi uyarlamasıdır.

2008 yılında yönetmen Daver Atabey, Ayla Kutlu'nun *Bir Göçmen Kuştu O* adlı romanından Nevin Cangür'ün yazdığı senaryoyu televizyona dizi olarak uyarlar.

2011 yılında Muazzez Tahsin Berkand'ın *Küçük Hanımefendi* adlı romanı, 2012 yılında Kemal Tahir'in *Kurt Kanunu* ve *Yol Ayrımı* adlı romanları televizyon dizisi olarak yapılmıştır.

Kurt Kanunu

Eser: Kemal Tahir

Yönetmen: Yasin Uslu

Yol Ayrımı

Eser: Kemal Tahir

Yönetmen: Yasin Uslu

18 bölüm olarak gerçekleştirilen "Kurt Kanunu"nu Yasin Uslu yönetmiş; senaryosunu Bahadır Özden ve Cüneyt Aysan yazmışlardır. TRT'nin yakın dönemlerde kurum dışına yaptırdığı başarılı uyarlamalardandır.

Senaryosunu Alev Alatlı, Bahadır Özden ve Başar Başaran'ın birlikte yazdıkları "Yol Ayrımı", Kemal Tahir'in aynı adlı romanından uyarlanmıştır. Yönetmenliğini Yasin Uslu'nun yaptığı dizi, zengin oyuncu kadrosu, başarılı sanat yönetimi ve teknik kalitesiyle TRT için yakın dönemde çekilen en uzun soluklu ve nitelikli dönem dizilerinden birisi olarak öne çıkmıştır.

Genel bir değerlendirme yaparsak ülkemizdeki televizyon yayıncılığının ilk yıllarında roman, öykü, oyun gibi edebiyat eserlerinden kaynak eser olarak yararlanılması ve bu yöndeki eser seçimleri dönemin toplumsal, ekonomik, siyasal ve teknik koşullarıyla doğrudan ilgiliydi ve zorunluluktadır. Çünkü 1960'ların sonunda

başlayan ve ülkemiz için yepyeni bir olgu olan televizyon yayıncılığı için yazılmış özgün film ya da dizi senaryosu olması gibi bir hazırlık söz konusu değildi. Hatta daha önceki satırlarda bahsettiğimiz gibi, bu konulardaki gereksinimleri karşılayacak bir mevzuat dahi yoktu.

Dolayısıyla TRT'nin ilk kuşak televizyon yapımcı-yönetmenleriyle sinema dünyasından TRT için çalışan yönetmenler, edebiyat eserlerine temel kaynak olarak başvurmuşlardır. Bunu yaparken ulusal kaynaklardan yararlanma yönünde bilinçli tercihleri olduğunu da kendi ifadelerinden biliyoruz.

İzinli (Kamera Arkası)

Eser: Ayla Kutlu

Yönetmen: Okan Uysaler

Kurtuluş (Kamera Arkası)

Eser: Turgut Özakman

Yönetmen: Ziya Öztan

Yıllar geçtikçe tek kanallı siyah-beyaz televizyon yayınından günümüze kadar olan tarihsel süreçte medya endüstrisi kaçınılmaz olarak yenilendi. İçerikler çeşitlendi, yeni medya araçları bulundu, yapım türleri çoğaldı, alt-türler oluştu ve endüstri kendi arz-talep koşullarını doğurdu. Bunun sonucunda, geçmişte sinema dünyasında yaşandığı gibi ilk adımlar atılırken hazır olandan ya da yapılmıştan yararlanma yöntemi, koşulların değişmesi ve yeni gereksinimlerin doğmasıyla birlikte pazarı besleyecek yazarlar eliyle özgün eserler yazılmasını zorunlu hâle getirdi. Üniversitelerin dramatik yazarlık bölümlerinden mezun olan mektepliler, sektörün içinden-dışından yetişen alaylılar derken seçenekler çoğaldı. Ulusal edebiyatımızın ürünleri yararlanılabilecek kaynaklardan yalnızca bir tanesi olarak kaldı.

Ayrıca, edebiyat uyarlamalarının TRT tarafından gerçekleştirilmesinin nedenine ilişkin bir alıntı da yapabiliriz. Halit Refiğ, Ömer Lütfi Akad, Metin Erksan ve Feyzi Tuna'nın, verdikleri röportajlarda, TRT ile olan çalışmalarında o döneme kadar hiçbir yapımcının sağlamadığı olanak ve özgürlüklerin TRT tarafından kendilerine

sağlandığını söylemeleri dikkat çekicidir. Feyzi Tuna bu görüşüne ek olarak yalnız o güne kadar değil bundan sonra da böyle bir rahatlık ve olanak içinde çalışacağını sanmadığını belirtmiştir.

Bugünün Saraylısı (Kamera Arkası)
Eser: Refik Halit Karay
Yönetmen: Okan Uysaler

Yol Ayrımı
Eser: Ahmet Cemal
Yönetmen: Tülay Eratalay

Sektördeki kısıtlamaların ve olanaksızlıkların yapımcıların kişisel tercihleri olduğunu söylemek haksızlık olur. Yapımcılar, yönetmenlerden daha az para harcayacakları ve daha az sürede bitirecekleri ancak gişe başarısı (televizyon için izlenme oranı) yüksek filmler ister.

Nitekim Halit Refiğ ticari sinema yaptığı filmlerle ilgili olarak, ticari sinemanın kurallarına uymak zorunluluğu olduğunu, bunlara uyulmadığı takdirde profesyonel alanın dışına çıkmış olunacağını ve mesleğin yürütülemediğini bir başka röportajında belirtmiştir (Senyücel ve Yenersu, 1999: 115).

TRT yerli edebiyat eserlerini TRT içindeki veya dışındaki yönetmenler aracılığıyla ekrana uyarlarken, her biri ayrı yazı konusu olabilecek dönemsel koşullara rağmen en iyi olanı yapmaya gayret göstermiştir.

Televizyon yayıncılığının ilk yılları, günümüzdeki kitle iletişim araçlarının çeşitliliğiyle asla kıyaslanamayacak yıllardır. Televizyon denilen iletişim aracının duyulduğu ancak bilinmediği, evinde televizyon alıcısı olan hane sayısının onlarla yüzlerle ifade edildiği o dönemlerde genç TRT ülkemizin tek televizyon kanalı olarak kamu hizmeti yayıncılığı yapmanın omuzlarına yüklediği sorumluluğunun bütün ağırlığını üzerinde hissetmiştir.

İzleyicilerin siyah-beyaz ekrandaki renk ton çubukları ve açılış müziğinden başlayarak, İstiklal Marşı ve kapanış törenine kadar; hatta “Televizyonunuzu Kapat-

mayı Unutmayınız” uyarısı ekrandan kayboluncaya dek televizyon karşısından ayrılmadıkları bu yıllarda ekrana çıkan her şey ertesi gün kamuoyu gündemini oluşturabilmiş; yurttaşların günlük yaşamlarını televizyonun program yayın saatlerine göre ayarladıkları zamanlar olmuştur. Böyle bir dönemde ulusal televizyonun yayın içeriğini oluşturmak ağır bir sorumluluktur.

TRT ön hazırlıklar henüz tamamlanmadan ve olanaksızlıklar içerisinde başladığı yayın yaşamının ilk yıllarından itibaren burada ancak bir bölümünün adına ve ayrıntılarına yer verebildiğimiz yerli edebiyat uyarlamalarını hayata geçirerek;

Yurttaşlarımızın kültür, sanat ve edebiyatla bağ kurmalarını sağlamış; var olan bağları güçlendirmiştir.

Niteliğe ve içeriğe önem vererek, bütçe olarak o dönemin koşullarında başka hiçbir kuruluşun yapamayacağı dönem dizilerini kendi yapımçı-yönetmenleriyle çekmiş veya çekirmiştir.

Günümüzde yeniden yapılması asla mümkün olmayan uyarlama dizileri ulusal arşivimize kazandırmıştır. Çünkü ne o mekânlar ne de o insanlar kaldılar. Yalılar yandı, insanlar öldü.

Uyarlamaya kaynak olan eserleri ve bu eserlerin yazarlarını yeniden gündeme getirmiş ve kaynak eserlere olan ilgiyi arttırmıştır. Uyarlama dizilerin başarısı, kaynak eseri yeniden kitapçı raflarına çıkarmıştır.

Esir Şehir İnsanları (Kamera Arkası)

Eser: Kemal Tahir

Yönetmen: Cafer Özgül

Abdülhamid Düşerken (Kamera Arkası)

Eser: Nahit Sırrı Örik

Yönetmen: Ziya Öztan

Neredeyse tamamı yurt dışından (çoğunlukla ABD ve İngiltere’den) dövizle edinilen drama dizilerinin egemenliğine son vermiştir.

Mali darboğazlar, siyasal çalkantılar, seks filmleri furçası gibi kriz dönemlerinde tiyatro ve sinema sektörüne soluk aldırılmıştır.

Yalancı (Kamera Arkası)
Eser: Bedii Faik
Yönetmen: Osman Sınav

Yolcu (Kamera Arkası)
Eser: Nazım Hikmet
Yönetmen: Başar Sabuncu

Yerli-yabancı yayın çeşitliliği içerisinde nitelikli yerli yapımların yer almasını sağlamıştır.

Devlet Tiyatrosu oyuncularının reklamlarda yer alma yasağı gibi yasakların aşılmasında seçenek olarak ortaya çıkmıştır.

“TRT Kültür Sanat ve Bilim Ödülleri” vererek Türk edebiyatına yeni yazarlar ve yeni eserler kazandırılmasına destek olmuş; çeşitli kategorilerde bu ödülleri alan eserlerin (“İbiş’in Rüyası”, Tarık Buğra, “4. Murat” – A. Turan Ofazoğlu, “Yılkı Atı” - Abbas Sayar) televizyon uyarlamalarını gerçekleştirerek milyonlarca yurttaşımıza ulaşmasını sağlamıştır.

Günümüzde kullanılan “yapımcı”, “yapım”, “yönetmen”, “kurgucu”, “kurgu” ve benzeri birçok televizyon yayıncılığı terimini dilimize kazandırmıştır.

Bu yazıda TRT'nin yarım asırlık televizyon yayıncılığı hayatında kurum içi veya kurum dışı olanaklarla gerçekleştirdiği yerli edebiyat uyarlamalarından ancak bir bölümüne yer verilebilmiştir. Konuyla yakından ilgilenenler yerli edebiyat uyarlaması kapsamında kayıtlarına ulaşabildiğimiz yaklaşık 300 uyarlamanın kaynak eser, yapım, yönetim bilgileriyle filme alınma öykülerine ait ilginç notlarını *TRT Edebiyat Uyarlamaları* adlı çalışmamızda bulabilirler.

Yararlanılan Kaynaklar

- Gerçekler, E. (1998). Dramanın 30. Yılı. Belgesel, TRT.
- Kale, F. (2015). TRT Edebiyat Uyarlamaları. Ankara: TRT Eğitim Dairesi Başkanlığı.
- Kıvanç, H. (2002), Telesafir –Bizde TV Böyle Başladı–. 2. Basım. İstanbul: Remzi.
- Senyücel, K. ve Yenersu, I. (1999). Sinemayı Sanat Yapanlar. İstanbul: TRT Eğitim Dairesi Başkanlığı.
- Serim, Ö. (2007). Türk Televizyon Tarihi 1952-2006. İstanbul: Epsilon.
- TRT Arşivi
- Milliyet Gazetesi
- Hürriyet Gazetesi